

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.9.8](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.9.8)

УДК 005.412:338.432(1-22)

*Ю. С. Гринчук,
д. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0003-0297-7432*

*О. І. Шемігон,
к. с.-г. н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-4920-6427*

*В. А. Биба,
к. е. н., асистент кафедри менеджменту,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-9157-3191*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ – ОСНОВА УСПІШНОГО АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

*Y. Hrynychuk
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Management,
Bila Tserkva National Agrarian University
O. Shemigon
PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management,
Bila Tserkva National Agrarian University
V. Biba
PhD in Economics, Assistant of the Department of Management,
Bila Tserkva National Agrarian University*

STUDY OF RURAL DEVELOPMENTS - THE BASIS OF SUCCESSFUL AGRICULTURAL BUSINESS

Проведено дослідження передумов формування родових садіб як альтернативної форми розвитку сільських територій на основі державно-приватного партнерства. Не лише родові садиби, а й більш укрупнені форми малого господарювання, на наш погляд, є усвідомленим вибором все більшого числа як представників сільського, так і міського населення. Це самостійний пошук виходу із кризового стану на індивідуальному рівні, що, за належної уваги з боку держави, забезпечить покроковий вихід із занедбаного стану села на державному рівні. Визначено переваги стимулювання державою організації прогресивних форм малого господарювання на сільських територіях.

Встановлено причинно-наслідковий зв'язок, що забезпечує формування майбутнього кола перспективних приватних партнерів для державно-приватного партнерства, особливістю яких буде актуалізація та шляхи вирішення локальних (регіональних) проблем.

The need and ways to solve the problems of rural areas on the basis of sustainable development are being studied, and it is noted that one of the ways to solve the latter is the realization of the right of every citizen to housing in rural areas.

Maslow's theory of needs is once again analyzed in the context of the above problem.

The article also draws attention to the fact that solving the issue of rural development without the approval of the territorial community will be ineffective.

It is emphasized that the solution of the problems that arise in the process of decentralization and the creation of united territorial communities will significantly help the establishment and practical content of public-private partnership.

As an alternative to the modernization of rural settlements can be ancestral estates or tribal settlements. After all, in our opinion, the production and economic activity of small farms in rural areas is a source of food security for the country and the flexibility of the national economy.

The article also focuses on the social mentality of the population, inherited from previous generations, namely - the presence of two opposites: the outflow of population from villages and the active return of people to the land.

After all, the agricultural mentality of Ukrainian society is a reservoir for the accumulation of environmental values and a fundamental factor in economic development. In contrast to European environmental values, which are exclusively democratic in nature (equality, justice, humanism), the mental porter of the Ukrainian farmer is full of communicative values. The national character of Ukrainians is characterized by communicative means of interaction with the environment.

It is the socio-ecological orientation and priority of the human-centered approach in the management of territorial communities, the formation of entrepreneurship and agribusiness, employment and self-employment is decisive from the standpoint of forming and increasing the natural resource potential of the administrative-territorial unit.

Installed causal and consequential connection, which provides the formation of the future circle of promising private partners for public-private partnership. Their feature will be the actualization and ways to solve local (regional) problems.

Ключові слова: *сільські території; родова садиба; субурбанізація; екорозвиток; сталий розвиток; аграрний бізнес; державно-приватне партнерство.*

Key words: *rural territories; ancestral estate; suburbanization; eco-development; sustainable development; agrarian business; public-private partnership.*

Постановка проблеми. Наявність значного природно-ресурсного, людського, інформаційного, інноваційно-інвестиційного потенціалу України поєднується з практикою низької його реалізації, відсутністю системного управління та, як наслідок, диспропорціями й асиметріями її розвитку[26]. Така ситуація є показником неналежної реалізації державою закріплених за нею функцій. Як відомо, функції є проявом сутності держави, її соціального призначення. Питанням, що потерпає від чергового декламування вітчизняною публічною владою прогресивних ідей до довготривалого практичного їх втілення, є сталий розвиток сільських територій. Однак формування в сучасному громадянському суспільстві прошарку свідомого відповідального громадянина, здатного на визначення та комплексне впровадження стратегічних підходів як щодо власного життя, так і до території свого проживання має стати дороговказом для держави. Підхоплення останньою наростаючої хвилі формування родових садиб, родових та екологічних поселень на її сільських територіях та переформатування її при цьому на публічного партнера, є запорукою відродження сільських територій та збалансованого сталого суспільного-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук раціонального та реалістичного шляху виведення українського села з розрухи, а його населення з деградаційної колії, є частим предметом уваги кола наукових інтересів вітчизняних науковців. Доробки з досліджуваного питання мають Дієсперов В. С., Мареха І. С., Гармаш О. І., Піменова О. В., Кільницька О. С., Плотнікова М. Ф., Присяжнюк, О. Ф. Винесення даного питання на державний рівень виправдовує чергову наукову увагу до нього.

Мета статті. Мета статті полягає в системному аналізі заходів стимулювання створення та підтримки розвитку родових садиб як малих форм господарювання та одного з шляхів альтернативного розвитку сільських територій на основі державно-приватного партнерства.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлюючи потребу в комплексному підході до розв'язання проблем сільських територій на засадах сталого розвитку, Кабінет Міністрів України в рамках Концепції розвитку сільських територій, затвердженої розпорядженням від 23 вересня 2015 р. № 995-р[1] (далі – Концепція), виділив два десятки причин погіршення соціально-економічного та екологічного стану сільських

територій та близько 35 шляхів і способів їх розв'язання. Темпоральною відміткою втілення державних задумів є 2025 рік. Одним із векторів виконання Концепції є удосконалення системи управління сільськими територіями шляхом сприяння розвитку державно-приватного партнерства для реалізації проектів розвитку сільських територій та залучення інвестицій. Винесення даного питання на державний рівень виправдовує наукову увагу до нього.

Знайомлячись з Планом заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 489-р[2](далі – План) перше на що витрачається увага, це логічна першочерговість у визначенні заходів, що потребують впровадження. Волею публічних менеджерів ознакою невідкладності наділене саме питання підвищення якості життя сільського населення, а саме через надання державної підтримки для індивідуального житлового будівництва на селі та вдосконалення її механізмів (пункт 1 Плану). Часові межі реалізації цього заходу визначені максимально довго, тобто в рамках дії самої Концепції – до 2025 року. Принагідно зауважимо, що такий захід, як розвиток мережі закладів охорони здоров'я та поліпшення медичного обслуговування, строковості та часового обмеження у своєму впровадженні не має, більше того відносно нього закладено гарантію безстроковості. Останнє націлює на розуміння можливості швидкого вирішення реалізації права кожного на житло у сільській місцевості та, відповідно, збереження усталеності проживання на сільській території.

Економічна теорія має сформоване наукове надбання, що пояснює вищевикладене. Так, американський дослідник Абрахам Маслоу в 1954 р. розробив теорію ієрархії (піраміду) потреб людини, розмістивши їх в порядку важливості. Дослідник визначив ієрархію людських потреб і виділив їх у п'ять основних груп. Згідно його теорії потреби бувають первинними або базовими та вторинними (потреби вищого порядку). Основними ідеями піраміди А. Маслоу можна виділити: люди постійно відчувають потреби, незадоволені потреби активізують дії людини, потреби можна об'єднати у певні групи, задоволення потреб повинно відбуватися на ієрархічній основі, потреби нижчого рівня є пріоритетними, потреби вищого рівня можна задовольнити більш різноманітними способами. На думку А. Маслоу, задоволення вищих потреб веде до самоактуалізації і формування індивідуалізму[3, с. 111].

Т.Я. Сильвестрова аналізує теорію потреб Абрахама Маслоу, погоджуючись з його концепцією в цілому, відмічає її метафізичність і те, що потреби не завжди задовольняються одна за одною. Авторка зазначає, що концепція Маслоу заснована на принципі домінанти до задовільнення нових потреб, до яких людина спрямовується лише після того, як задовольнені попередні потреби[4, с.48-49].

Здійснення людиною свого природного права на життя пов'язано з багатьма факторами, серед яких одне із чільних місць посідає наявність у неї житла. Втрата людиною житла створює реальну загрозу для її фізичного та соціального буття[5]. У 2019 році аналітичний центр CEDOS провів комплексне дослідження житлової політики в Україні. Державна житлова політика в Україні сьогодні не має механізмів забезпечення громадян конституційного права на житло. Складовою дослідження було опитування українців щодо їхніх житлових умов. Майже половина опитаних не мають жодного уявлення чи плану дій щодо того, що вони робили б і де мешкали б, якби втратили житло, в якому проживають нині[6].

Викладене робить можливим проміжний висновок, за якого держава, спроектувавши забезпечення першочергових матеріальних потреб людини, до числа яких і належить власне житло, на сільську територію, спровокує та змотивує бажання людини до саморозвитку в різноманітних видах економічної діяльності та форм господарювання на селі (пункт 20 Плану). Такий причинно-наслідковий зв'язок має забезпечити формування майбутнього кола перспективних приватних партнерів для державно-приватного партнерства, особливою якістю (ознакою, рисою) яких буде актуалізація та шляхи вирішення локальних (регіональних) проблем.

Доречно зауважити, що вивести село з кризового стану разом з його проблемами можливо за наявності тієї громади, яка вбачатиме сталий розвиток сільських територій, розроблятиме програму розвитку окремого населеного пункту з урахуванням природних особливостей певної території (виробництво, ресурси, соціальні умови та ін.)[7].

Без появи та утвердження територіальної громади як основного суб'єкта (єдиного соціального організму), зацікавленого та спроможного взяти відповідальність за власний розвиток та успіх реформи децентралізації, усі зусилля зовнішніх акторів у цьому напрямі – держави та її установ, інститутів громадянського суспільства – будуть малоефективними та недостатніми. Відповідальна та спроможна територіальна громада – це не просто певний загал мешканців, що проживають у поселенні – селі, селищі або місті чи в декількох селах. Це, насамперед, певна суспільна і психологічна сутність, що відповідно характеризує місце, де разом проживають люди, самих цих людей, їх цінності та взаємовідносини між ними. Появі такої громади сприяє відчуття єдності, солідарності, довіри, поваги, взаєморозуміння серед її членів, а також ідентичності. Наявність у спільноти сформованої ідентичності є важливою передумовою її суб'єктності, запорукою сталості та розвитку[8, с.16-17]. В Україні, для реалізації проектів публічно-приватного партнерства у сільських територіях і вирішення багатьох із зазначених проблем, складаються, на наш погляд, достатньо сприятливі організаційно-економічні передумови, зв'язані із процесами децентралізації та створенням об'єднаних територіальних громад[9, с. 34].

Довідково зазначимо, що феномен публічно-приватного партнерства (англ. «public-private partnership») набув своєї популярності в багатьох країнах світу в 90-х роках ХХ ст. Одним із факторів його поширення стало прийняття базового документа зі сталого розвитку – «Порядок денний на ХХІ століття» (Agenda XXI, Ріо-де-Жанейро, 1992 р.), в якому зазначалося, що жодна країна не в змозі вирішувати глобальні проблеми поодиночки, проте досягти цього можливо спільними зусиллями на основі партнерства в інтересах забезпечення сталого розвитку[10]. В Україні модель публічно-приватного партнерства стала набувати свого поширення з

розробленням відповідної нормативно-правової бази, зокрема Закону України від 1 липня 2010 р. «Про державно-приватне партнерство» (далі – Закон), який визначає організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів з приватними партнерами та основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі. На противагу усталеному міжнародному терміну «публічно-приватне партнерство», вітчизняне законодавство оперує категорією «державно-приватне партнерство»[11, с. 101]. Очевидно, що в умовах, коли в Україні активно розвиваються процеси децентралізації, набувають поширення об'єднані територіальні громади, доречно вести мову саме про державно-приватне, так і муніципально-приватне[9, с. 32].

За даними центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні станом на 01.01.2020 на засадах державно-приватного партнерства укладено 187 договорів, з яких реалізується 52 договори (34 – договорів концесії, 16 – договорів про спільну діяльність, 2 – інші договори), 135 договорів не реалізується (4 договори – закінчено термін дії, 18 договорів – розірвано, 113 договорів – не виконується)[12].

Продовжуючи дане дослідження з'ясуємо, що найбільш вдалими на даний час, за нашим переконанням, є наукове визначення за яким сільська територія – це просторова соціально-економічна система, яка сформована на території поза межами міста, характеризується взаємодією і взаємозалежністю таких її складових підсистем, як природничі, соціально-трудова, фінансово-інвестиційні, матеріально-технічні, екологічні тощо, й яка розвивається під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників. Для більш ширшого поняття сільських територій слід розглянути покладені на них функції. До основних функцій сільських територій, належать: економічна, виробнича, соціально-демографічна, екологічна, культурно-етнічна, рекреаційно-туристична, просторово-комунікаційна, природно-відтворювальна та функцію соціального контролю над територією[13, с.118-119]. Дискусії з цього приводу згодом допоможуть виробити раціональніші способи сільських влаштування територій, але невідкладно треба погодити практичні підходи до організації управління природними й людськими ресурсами[14, с.57].

Стратегічною метою розвитку сільської території Т. Козир вважає забезпечення можливості громадян задовольнити свої запити та потреби на території своєї громади, не виїжджаючи за її межі, або виїжджаючи на короткий час, тобто без зміни місця постійного проживання[15].

В сучасних умовах прискореного темпу життя, зумовленого технологічним прогресом, втоми від токсичності інформаційного навантаження, відчуття того, що час тече швидше, все частішими стають випадки за яких людина має гостру фізичну та психологічну потребу змінити сферу свого перебування на менш агресивну. Значну роль у вирішенні цієї проблеми відіграє менталітет, як характер, лад мислення людини, який реалізовується на рівні свідомості.

Соціальний менталітет несе в собі відбиток логічно неосмислених історичних традицій, успадкованих від попередніх поколінь стилів та типів поведінки, особливостей мислення, рис національного характеру, світогляду, релігії, тощо[16]. Безпосередньо саме землеробський менталітет українського суспільства є резервуаром для накопичення природоохоронних цінностей та фундаментальним чинником економічного розвитку. На відміну від європейських екологічних цінностей, що носять виключно демократичний характер (рівність, справедливість, гуманізм), ментальний портрет українця землероба описується комунікативними цінностями. Національному характеру українців властиві комунікативні засоби взаємодії з довкіллям[17, с.54-55]. Наразі людство знаходиться перед відповідальним вибором, шлях від якого визначає можливість його виживання та розвитку. Це шлях екорозвитку – екологічно орієнтованого соціально-економічного розвитку[18, с.64]. Державна статистика засвідчує наявність в Україні двох протилежних за напрямками дії процеси: перший – відтік населення з сіл і занепад сільських територій, а другий – активне повернення людей до землі. Багато з наших сучасників захоплені здоровим способом життя, розуміючи, що нам у спадок дісталася проблемна екологія, хоча існує твердження про те, що думку про екологію насаджують ті, хто продають новітні технології й мають на меті одержання прибутку, а отже, формують суспільне бачення як безумовну потребу[19].

Інноваційно-інвестиційний характер змін на сільських територіях, реалізований через механізм державно-приватного партнерства є інструментом сільського розвитку. Одним з напрямів стійкого забезпечення його функціонування є планомірний розвиток мережі населених пунктів на сільських територіях через реалізацію концепції «Родова садиба», що засвідчив його ефективність на всіх рівнях управління[20, с. 42].

Варто відзначити, що такий альтернативний шлях подолання негативних тенденцій щодо скорочення таких адміністративно-територіальних одиниць як село, може посприяти також і у вирішенні негараздів та провалів регіонального планування, які не враховували своєчасно процеси субурбанізації, щоб надати йому правильний напрям. Сучасна система розселення характеризується рядом ускладнень: 1) існуюча система поселень приміської зони великих міст часто неспроможна в інженерному плані забезпечити вимоги міського рівня; 2) великий процент жителів не приймає участь в селищному житті існуючих поселень, тому утворюють цілі масиви спального типу; 3) додаткове навантаження на систему побутового забезпечення часто не передбачене генеральними планами існуючих поселень; 4) розробка нових генеральних планів передбачає тільки можливість розміщення «нових жителів» без конкретної пропозиції по майбутньому працевлаштуванню. Виділяється частина території з формулюванням «... розміщення промисловості, що буде винесено з міста»; 5) суто українським принципом субурбанізації стала не економічна, промислова чи соціальна причина, а матеріальні можливості окремої частини суспільства. Ця частка в подальшому і є причиною поглиблення соціальних розривів з існуючою системою; 6) відсутність планових засад по перерозподілу місць праці, розміщення промисловості, торгівлі, відпочинку і т.д., що веде до збільшення жителів в передмісті, хаотичної урбанізації сільськогосподарських територій не інакше як інтервенції їх та поглибленню проблем розселення. Виходячи з вище сказаного можна з впевненістю стверджувати, що процес субурбанізації в Україні – це процес житлової забудови передмістя і тільки[21, с. 273].

Розтягнення міст, як класично американське явище, в цілому тотожне субурбанізації, з тією лиш різницею, що воно неодмінно передбачає низькощільну забудову (нижче вважатимемо «субурбанізацію» ідентичною терміну «розтягнення»). Критика розтягнення міст спирається як на низку об'єктивних негативних наслідків субурбанізації, так і на її оцінку з точки зору естетичності й етичності. З одного боку, вона призводить до зменшення площі сільськогосподарських земель (внаслідок міської забудови із низькою щільністю), збільшення загазованості повітря (внаслідок моторизації й орієнтації на автомобілі перш за все) та, відповідно, екологічної деградації (адже забудова нових земель і загазованість спричиняють порушення балансу екосистем). З іншого боку, важливими соціальними та культурними наслідками субурбанізації є відсутність міського публічного простору, де мешканці міста могли би комунікувати, взаємодіяти один з одним; автомобільна залежність містян і, як наслідок, відсутність/нерозвиненість громадського транспорту, пішохідної і велосипедної інфраструктури; сегрегація за ознакою раси чи етнічності (американський контекст), віку та економічного достатку; а також ерозія міської архітектурної форми, що проявляється в переважанні однотипних будинків передмістя. Такий спосіб просторового планування, який має низку негативних екологічних, економічних, культурних наслідків, призводить до обмеження міжособистісних інтеракцій; економічної, вікової та расової виключеності, що в цілому може свідчити про погіршення життєздатності простору та, говорячи словами Роберта Патнема, ерозію соціального капіталу такого середовища (детальніше про це у його праці «Bowling Alone: America's Declining Social Capital»)[22].

Підтримка створень родових садів та родових поселень (екопоселень) на їх базі може бути також шляхом апробації закордонного досвіду щодо модернізації сільських поселень за принципом «компактних міст», щ в подальшому буде взято за предмет наших наукових досліджень. Наразі ж законодавчо не закріплене поняття «Родова садиба» пропонується розуміти як неподільна земельна ділянка розміром 1 га, виділена безоплатно державою громадянину України, за його бажання, у постійне користування. Нерухоме майно і багаторічні насадження (за їх наявності на вказаній земельній ділянці) теж включаються до складу родової садиби (проект закону України «Про Родові садиби і Родові поселення»)[20, с. 43].

Як правило при такій постановці проблеми розвитку сільських територій виникає питання – де взяти землю? Відповідь на це питання лежить на поверхні. Щороку Верховна рада України (в кінці року) знімає своїм рішенням з мапи України населені пункти (які обезлюдніли) на які, згідно встановленого порядку, були підготовлені і подані відповідні документи місцевими органами влади. На сьогодні ця щорічна цифра становить 26 одиниць населених пунктів на рік. А це приблизно 10-13 тис. гектарів. Всього за роки незалежності знято з мапи України біля 600 населених пунктів, а за даними науки більше 200 населених пунктів обезлюдніли, але відповідні документи на зняття з мапи ще не підготовлені. Таким чином ми бачимо, що потенціальні можливості для відродження і розвитку сільських територій через використання механізму родових садів в Україні є[23, с.160].

Виробнича та економічна діяльність малих форм господарювання – це джерело продовольчого забезпечення країни та гнучкості національної економіки, забезпечення зайнятості населення, підвищення рівня та якості життя сільського населення. В цьому контексті особливого значення набуває з одного боку проблема зайнятості сільського населення, а з іншого – урбанізація сільського населення[24, с.217]. Створення родових поселень як глобальний екологічний проект держави, де вирішуються питання зайнятості, в т. ч. самозайнятості, доступного житла, заселення спустошених територій, зниження імпортозалежності та підвищення продовольчої безпеки [25, с. 164]. Практикою та результатами досліджень фахівців ННЦ «Інститут аграрної економіки», Міністерства аграрної політики та продовольства, Житомирського національного агроекологічного університету доведено, що кожна родова садиба приносить інвестиції на сільську територію – 300 тис. грн. на 1 гектар та забезпечується зростання зайнятості та самозайнятості населення[26, с. 191].

На думку іноземних науковців, сімейні фермери, у тому числі дрібні, все частіше розглядаються як ключові компоненти стратегії, спрямованої на поліпшення продовольчої та харчової безпеки, а також для подолання бідності у світі. Базуючись на всебічному аналізі даних глобального сільськогосподарського перепису, сімейне сільське господарство є найбільш переважаючою формою господарювання[27].

Індикаторами позитивного впливу реалізації ідеї «Родова садиба» є підвищення рівня та якості життя населення, а також зайнятості, в тому числі самозайнятості. Розвиток суспільного сектору на сільських територіях тісно пов'язаний з людиною та екологією її свідомості. Соціально-екологічна спрямованість та пріоритетність людиноцентричного підходу в управлінні територіальних громадами, становленням підприємництва та агробізнесу, зайнятості та самозайнятості є визначальним з позиції формування та примноження природно-ресурсного потенціалу адміністративно-територіальної одиниці, одним з механізмів досягнення яких є розвиток родових садів та родових поселень[25, с. 168].

В залежності від масштабів реалізації ідеї «Родова садиба», це рішення, в певних масштабах, проблеми зайнятості. Адже облаштування родових садів передбачає будівництво житлових будинків, сараїв та іншої прибудинкової господарської структури для забезпечення нормальної життєдіяльності, як самодостатньої сільської мініструктури, з врахування свого призначення і нових територіальних масштабів[28, с. 80].

У всьому світі сільське господарство є єдиним великим виробничим сектором, який переважно базується на моделі сімейного бізнесу[29]. У світі налічується понад 570 млн ферм, із них більше 500 млн – це сімейні ферми, у тому числі 475 млн ферм є малими й обробляють менше 2 га землі. Загалом близько 75 % сільськогосподарських земель світу використовують сімейні ферми, які виробляють значну частку світових продуктів харчування та сільськогосподарської сировини[30]. Зокрема, на малі ферми площею до 2 га припадає близько третини світового виробництва продуктів харчування з високим рівнем різноманітності[31]. Отже, активізація сучасних механізмів управління розвитком об'єднаних територіальних громад дозволить

забезпечити загальнодержавний ефект в економічній, екологічній та соціальній сферах. На першочергову увагу, при виборі ефективних механізмів управління розвитком громади, заслуговують сфери залучення інвестицій, активізація активності підприємців, розвиток стратегічних сфер громад та підвищення їх конкурентоспроможності[32].

Досліджуючи питання публічно-приватного партнерства як способу забезпечення сталого розвитку сільських територій І. М. Кульчій, вважає очевидним недоліком Закону відсутність закріплення сільськогосподарської діяльності як сфери застосування публічно-приватного партнерства (Законом передбачено лише забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем)[11, с. 102]. Стратегічною метою економічної та соціальної політики на селі має стати забезпечення комплексного, багатофункціонального розвитку сільських територій, за якого зростає їхня роль як просторового базису не лише сільськогосподарського виробництва, а й несільськогосподарських видів діяльності, а також сприятливого середовища проживання. У зв'язку із цим надзвичайно важливо розробити програму відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури. Усебічне консолідоване поєднання багатофункціональної структури сільських територій із забезпеченням системного розвитку розглядається як одна із найважливіших основ її ефективного функціонування[33].

Підтримка ініціатив на місцях, активізація співпраці органів управління, бізнесу, громадських організацій та громади дозволить стимулювати загальні соціально-економічні результати діяльності через інструменти, закріплені за ними нормативно, з використанням практики процесного, креативного та проектного підходів[34, с. 420].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вирішення проблеми сталого розвитку сільських територій входить у число головних стратегічних пріоритетів державного управління, що знаходить своє усвідомлення у процесі реалізації останньої наданих їй функцій. На сучасному етапі відродження українських сільських територій публічні менеджери мають не впроваджувати новаторські моделі, що зазвичай є нежиттєздатними, а навпаки, скеровувати, унормовувати, вдосконалювати, ті які продукує прогресивне саме суспільство. Родові садиби, та більш укрупнені форми малого господарювання, є усвідомленим вибором все більшого числа як представників сільського, так і міського населення. Це самостійний пошук виходу із кризового стану на індивідуальному рівні, яке за належної уваги з боку держави забезпечить покроковий вихід із занедбаного стану села на державному рівні. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на вдосконалення статусу держави як публічно-приватного партнера у процесі створення таких прогресивних форм малого господарювання як родові садиби.

Список використаної літератури.

1. Концепція розвитку сільських територій, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р[Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#n8>
2. План заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій, затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 489-р[Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-2017-%D1%80>
3. Маслоу, А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2006. – 352 с. (Серия «Мастера психологии»).
4. Сильвестрова Т.Я. Генезис и сущность общественных потребностей: автореф. дис... д-ра филос. наук : спец. 09.00.11: Социальная философия [Електронний ресурс] / Т. Я. Сильвестрова. – Чебоксары: Тип. Чуваш. гос. ун - та им И.Н.Ульянова, 2006. – 43 с. – Режим доступу : <http://www.dslib.net/soc-filosofia/genezis-i-suvnost-obwestvennyh-potrebnoej.html>
5. Узагальнення практики розгляду судами цивільних справ про визнання особи такою, що втратила право на користування житлом та виселення [Електронний ресурс] / Закону і Бізнес. – Режим доступу: <https://zib.com.ua/ua/print/35852-uzagalnennya-praktiki-rozglyadu-sudami-civilnih-sprav-pro-vi.html>
6. Державна житлова політика в Україні: сучасний стан та перспективи реформування[Електронний ресурс] / CEDOS. Аналітичний центр. – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/derzhavna-zhytlova-polityka-v-ukraini-suchasnyi-stan-ta-perspektyvy-reformuvannia>
7. Суть, структура та особливості місцевого самоврядування. Завдання та функції місцевого самоврядування [Електронний ресурс] Аграрний сектор України.— Режим доступу : <http://agroua.net/economics/documents/category-36/doc-35>
8. Котенко Я.В., Ткачук А.Ф. Локальна ідентичність і об'єднані територіальні громади (видання друге, виправлене та доповнене) / Я. Котенко, А. Ткачук. – К.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2018. – 56 с.
9. Шемігон О. І. Публічно-приватне партнерство як інструмент соціально-економічного розвитку села / О. І. Шемігон, М. В. Вихор, М. В. Руденко // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – №12. – С. 31–36.
10. Agenda 21. United Nations Conference on Environment & Development. Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
11. Кульчій І. М. Публічно-приватне партнерство як спосіб забезпечення сталого розвитку сільських територій / І. М. Кульчій // Проблеми законності. – 2017. – Вип. 138. – С. 99–108.
12. Стан здійснення ДПП в Україні [Електронний ресурс], Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України — Режим доступу : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8b1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini>

13. Хомюк Н. Л. Особливості формування категорії «сільські території» / Н. Л. Хомюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – Вип. 17(2). – С. 117–120.
14. Дієсперов В. С. Сільські території як об'єкти організації економічної діяльності / В. С. Дієсперов // Економіка АПК. – 2014. – № 5. – С. 56–64.
15. Козир Т. О. Практичні аспекти стратегічного планування розвитку сільських територій / Т. О. Козир // Теорія та практика державного управління. – 2009. – Вип. 3(26). – С. 307–314.
16. Смітюх Г.Є., Стрілецький В.В. Україна сакральна : минуле, сьогодення, майбутнє. – Київ : Знання України, 2006 р. – 36 с.
17. Мареха І. С. Екологічна ментальність українських поселенців-землеробів / І.С. Мареха // Родові поселення – механізм формування державних пріоритетів розвитку сільських територій України в умовах євроінтеграції: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 22 квітня 2016 р. – Житомир: Вид-во «Рута», 2016. – 112 с.
18. Гармаш О. І. Екопоселення як нові екокультурні центри України / О. І. Гармаш, П. В. Писаренко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Біологія, біотехнологія, екологія. – 2015. – Вип. 214. – С. 64–71.
19. 300-летний пищевой лес. Відео. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vkontakte.ru/club13378441>
20. Плотнікова М. Ф. Інноваційно-інвестиційна практика сільського розвитку як стійкої суспільно-економічної системи / М. Ф. Плотнікова // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2016. – № 1. – С. 37–44.
21. Яценко В. О. Субурбанізація як процес міської інтервенції сільськогосподарських територій / В. О. Яценко // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – 2015. – Вип. 39. – С. 269–277.
22. Бочкар'єв С. Компактне місто: нідерландський досвід / С. Бочкар'єв // [Електронний ресурс] / Mistosite – українська урбаністическая платформа. — Режим доступу: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/kompaktne-misto-niderlandskiy-dosvid>
23. Walker K. D., Plotnikova M. Ecological settlement as a self-government model in rural areas // Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. 2018. Vol. 40. No. 3: 416-423. Article DOI: <http://doi.org/10.15544/mts.2018.39>
24. Піменова О. В. «Родові поселення» як специфічна форма малого господарювання / О.В. Піменова // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. – Вип. 25. – С. 217-223.
25. Кільницька О. С., Плотнікова М. Ф. Родові поселення як соціально-екологічні рушії конкурентоспроможності в агробізнесі / О.С. Кільницька, М.Ф. Плотнікова // Економіка та підприємництво. – 2017. – № 39. – С.155-171.
26. Плотнікова М. Ф. Стратегічні орієнтири розвитку регіонів / М. Ф. Плотнікова // Регіон – 2018: стратегія оптимального розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 8–9 листоп. 2018 р. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. – С.190-192.
27. Graeub B. E., Chappell M. J., Wittman H., Ledermann S., Kerr R. B., Gemmill-Herren B. The State of Family Farms in the World. World Development. 2016. Vol. 87. Pp. 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.05.012>.
28. Ващенко А. О., Плотнікова М.Ф., Васильєв М.Л. Розвиток інфраструктури та підприємництва на сільських територіях / А.О. Ващенко, М.Ф. Плотнікова, М.Л. Васильєв // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки», Львів, 18–19 травня 2017 р. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017.
29. Byerlee D, Lissita A., Savanti P. Corporate models of broadacre crop farming: international experience from Argentina and Ukraine. Farm Policy Journal. 2012. Vol. 9. No. 2. Pp. 13–25.
30. Lowder S. K., Scoet J., Raney T. The number, size, and distribution of farms, smallholder farms, and family farms worldwide. World Development. 2016. Vol. 87. Pp. 16–29. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.10.041>.
31. Ricciardi V., Ramankutty N., Mehrabi Z., Jarvis L., Chookolingo B. How much of the world's food do smallholders produce? Global Food Security. 2018. Vol. 17. Pp. 64–72. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2018.05.002>.
32. Присяжнюк, О. Ф. Родові поселення як механізм забезпечення сталого інноваційного розвитку країни / О. Ф. Присяжнюк, М. Ф. Плотнікова, О. Г. Булуй // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність : збірник наукових праць XV (XXVII) Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 14–15 березня 2019 р.). – Київ, 2019. – С. 34-35.
33. Малік М. Й., Пулім В. А. Концептуальні засади розвитку сільських територій. URL: <http://vadyba.asu.lt/8/156.pdf>.
34. Walker K. D., Plotnikova M. Ecological settlement as a self-government model in rural areas // Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. 2018. Vol. 40. No. 3: 416-423. Article DOI: <http://doi.org/10.15544/mts.2018.39>

References.

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine " The concept of rural development", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#n8> (Accessed 14 Sept 2020).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Plan of measures for the implementation of the Concept of rural development", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-2017-%D1%80> (Accessed 14 Sept 2020).
3. Maslou, A. (2006), *Motivacija i lichnost'* [Motivation and personality], 3rd ed., Piter, SPb., P. 352.
4. Sil'vestrova, T.Ja. (2006), "Genesis and essence of social needs", Ph.D. Thesis, Social philosophy, P. 43 s., available at: <http://www.dslib.net/soc-filosofia/genezis-i-suvnost-obwestvennyh-potrebnostej.html> (Accessed 14 Sept 2020).
5. "Generalization of the practice of consideration by courts of civil cases on the recognition of a person as having lost the right to use housing and eviction", *Zakonu i Biznes*, [Online], available at: https://zib.com.ua/ua/print/35852-uzagalnennya_praktiki_rozglyadu_sudami_civilnih_sprav_pro_vi.html (Accessed 14 Sept 2020).
6. CEDOS. Analytical center, "State housing policy in Ukraine: current status and prospects of reform", [Online], available at: <https://cedos.org.ua/uk/articles/derzhavna-zhytlova-polityka-v-ukraini-suchasnyi-stan-ta-perspektyvy-reformuvannia> (Accessed 14 Sept 2020).
7. Agricultural sector of Ukraine, "The essence, structure and features of local self-government. Tasks and functions of local self-government", [Online], available at: <http://agroua.net/economics/documents/category-36/doc-35> (Accessed 14 Sept 2020).
8. Kotenko, Ya.V. and Tkachuk, A.F. (2018), *Lokalna identychnist i obiednani terytorialni hromady* [Local identity and united territorial communities], 2nd ed., TOV «Vydavnytstvo «YuSTON», Kyiv, Ukraine, P. 56.
9. Shemigon, O., Vykhor, M. and Rudenko, M. (2019), "Public-private partnership as an instrument of socio-economic development of the village", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 12, pp. 31–36. DOI: [10.32702/2306-6814.2019.12.31](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.12.31)
10. Agenda 21. United Nations Conference on Environment & Development. Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, [Online], available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf> (Accessed 14 Sept 2020).
11. Kulchii, I. M. (2017), "Public-private partnership as a way to ensure sustainable development of rural areas", *Problemy zakonnosti*, vol. 138, pp. 99–108.
12. Ministry for Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine, "Status of PPP implementation in Ukraine", available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini> (Accessed 14 Sept 2020).
13. Khomiuk, N. L. (2018), "Peculiarities of formation of the category "rural territories"", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 17(2), pp. 117–120.
14. Diiesperov, V. S. (2014), "Rural territories as objects of organization of economic activity", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 56–64.
15. Kozyr, T. O. (2009), "Practical aspects of strategic planning of rural development", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 3(26), pp. 307–314.
16. Smitiukh, H.Ye. and Striletskyi, V.V. (2006), *Ukraina sakralna: mynule, sohodennia, maibutnie* [Ukraine is sacred: past, present, future], *Znannia Ukrainy*, Kyiv, Ukraine, P. 36.
17. Marekha, I. S. (2016), "Ecological mentality of Ukrainian settlers-farmers", *Materialy mizhnarodnoi nauk.–prakt. konf., 22 kvitnia 2016*. [Materials of the international scientific-practical. Conf., April 22, 2016], *Rodovi poselennia – mekhanizm formuvannia derzhavnykh priorytetiv rozvytku silskykh terytorii Ukrainy v umovakh yevrointehratsii* [Tribal settlements - a mechanism for forming state priorities for the development of rural areas of Ukraine in terms of European integration], Vyd-vo «Ruta», Zhytomyr, Ukraine, P. 112.
18. Harmash, O. I. and Pysarenko, P. V. (2015), "Ecosettlement as new ecocultural centers of Ukraine", *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii : Bioloheia, biotekhnoloheia, ekoloheia*, vol. 214, pp. 64–71.
19. 300 year old food forest. Video, [Online], available at: <http://vkontakte.ru/club13378441> (Accessed 14 Sept 2020).
20. Plotnikova, M. F.(2016), "Innovation-investment practice of the development of a stable economic system", *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky*, vol. 1, pp. 37–44.
21. Yatsenko, V. O. (2015), "Suburbanization as a process of urban intervention in agricultural areas", *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*, vol. 39, pp. 269–277 .
22. Bochkarov, S. "Compact city: Dutch experience", *Mistosite – ukraynskaia urbanystycheskaia platforma*, [Online], available at: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/kompaktne-misto-niderlandskiy-dosvid> (Accessed 14 Sept 2020).
23. Walker, K. D. and Plotnikova, M. (2018), "Ecological settlement as a self-government model in rural areas", *Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development*, Vol. 40. issue. 3, pp. 416-423. Article DOI: <http://doi.org/10.15544/mts.2018.39>
24. Pimenova, O. V. (2011), ""Family settlements" as a specific form of small business", *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, vol. 25, pp. 217-223.
25. Kilnitska, O. C. and Plotnikova, M. F. (2017), "Family settlements as socio-ecological drivers of competitiveness in agribusiness", *Ekonomika ta pidpryemnytstvo*, vol. 39, pp.155-171.
26. Plotnikova, M. F. (2018), "Strategic landmarks of regional development", *Materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., 8–9 lystop. 2018* [Materials of international. scientific-practical Conf., Nov. 8-9. 2018], *Rehion – 2018: stratehiia*

optymalnoho rozvytku [Region - 2018: strategy of optimal development], KhNU im. V. N. Karazina, Kh., Ukraine, pp.190-192.

27. Graeub B. E., Chappell M. J., Wittman H., Ledermann S., Kerr R. B., Gemmill-Herren B. (2016), "The State of Family Farms in the World", *World Development*, vol. 87, pp. 1–15. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.05.012>.

28. Vashchenko, A. O. Plotnikova, M.F. and Vasyliiev, M.L. (2017), " Development of infrastructure and entrepreneurship in rural areas", *Materialy IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference], *Problemy formuvannia ta rozvytku innovatsiinoi infrastruktury: vyklyky postindustrialnoi ekonomiky* [Problems of formation and development of innovation infrastructure: challenges of the post-industrial economy], 18–19 May 2017, Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, Lviv, Ukraine.

29. Byerlee, D, Lissita, A. and Savanti, P. (2012), "Corporate models of broadacre crop farming: international experience from Argentina and Ukraine", *Farm Policy Journal*, vol. 9, issue 2, pp. 13–25.

30. Lowder, S. K. Skoet, J. and Raney, T. (2016), "The number, size, and distribution of farms, smallholder farms, and family farms worldwide", *World Development*, vol. 87, pp. 16–29. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.10.041>.

31. Ricciardi, V. Ramankutty, N. Mehrabi, Z. Jarvis, L. and Chookolingo, B. (2018), "How much of the worlds food do smallholders produce?", *Global Food Security*, Vol. 17. pp. 64–72. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2018.05.002>.

32. Prysiazhniuk, O. F Plotnikova, M. F. and Bului, O. H. (2019), "Family settlements as a mechanism for ensuring sustainable innovation development of the country", *Zbirnyk naukovykh prats XV (XXVII) Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 14–15 bereznia 2019.)* [A collection of scientific works XV (XXVII) International scientific -practical conference (Kyiv, March 14-15, 2019), *Mizhnarodne naukovo-tekhnicne spivrobotnytstvo: pryntsyipy, mekhanizmy, efektyvnist* [International scientific and technical cooperation: principles, mechanisms, efficiency], Kyiv, Ukraine, pp. 34-35.

33. Malik, M. Y. and Pulim, V. A. "Conceptual principles of rural development", [Online], available at: <http://vadyba.asu.lt/8/156.pdf> (Accessed 14 Sept 2020).

34. Walker, K. D. and Plotnikova, M. (2018), "Ecological settlement as a self-government model in rural areas", *Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development*, Vol. 40, Issue. 3, pp.416-423. Article DOI: <http://doi.org/10.15544/mts.2018.39>

Стаття надійшла до редакції 20.09.2020 р.